

12

A59

17. 35

Pispriista sidraba medalas

Atsauksmi devis prof. F. Euretino

53

Sacensību darbs

1.

1935 g.
Pietaujams kritiskai ijmantosānai
1953. g. 4. nov. A. Lauč. Latkovskis.

Amat victoria curam.

Catullus 62. 16.

111

Pilnība

- 1. Jevads
- 2. Fonētika
- 3. Morfoloģija
- 4. Sintakse

Līvāņu izloksnes apraksts.

- 5. Līvāņu
- 6. Fonetiskā mācība
- 7. Grammatika
- 8. Līvāņu

1917-1-1-111

Plāns.

1. Ievads.
2. Fōnētika.
3. Morfoloģija.
4. Sintakse.
5. Provinciālismi.
6. Lituānismi.
7. Folkloras māteriāli.
8. Teksts.

1.

Līvānu pagastā pēc 1935. gada tautas skaitīšanas datiem 7312 iedzīvotāju. No tiem latviešu 6225. Pārējie krievi. Ir arī dažas ģimenes poļu un leišu. Kā redzams no minētiem skaitļiem, Līvānu pagasta iedzīvotāju sastāvs diezgan viengabalains. No sveštautiņšiem vairāk krievu, bet arī tie ne pārāk veči pagasta iedzīvotāji. Tie ir ienākuši kā kolonisti 1912. gadā, kad Krievijas valdība ar nolūku rusificēt latviešus sadalīja dažas kroņa muižas un dažas muižas atpirka no privātiem īpašniekiem. Naudu kolonistiem deva Бумбский крестьянский поземельный банк. Latvieši tai laikā zemi iepirkt nevarēja, jo viņiem netika izsniegti aizdevumi. Vai Līvānu pagastā krievi ir iecelojuši arī pirms 1912. gada, nav droši konstatējams.

Līvānu pagasts atrodas Daugavpils apriņķī un stiepjas gar Daugavas krastu, robežas saiet ar Krustpils, Ungurmuižas, Ataišenes, Rudrātu, Vārkaras un Kalupes pagastiem. Caur Līvānu pagastu tek Dubnas upe un iedzīvotājus gar upes krastiem paši līvānieši sauc par upiešiem (upiši), piem. "Lēic atgò pa upišim".

Ar Daugavas preti Līvānu pagastam ir Dignājas pagasts. Lai gan abus pagastus šķir Daugava, tomēr runā redzamu starpību nevar manīt. Labu gabalu Dignājas pagastā fonētika ir gluži tāda pat kā Līvānu pagastā, tikai pie dignājniešiem vairāk sadzirdama stieptā intonācija, kas atbilst lauztai intonācijai, piem. molka, gatva, goļc, g - da. Rubeniešu izruna vairāk atšķiras.

Pie Dubnas ietekas Daugavā atrodas Līvānu pilsēta ar apmēram 3000 iedzīvotājiem, no tiem latviešu ap 2000; pārējie žīdi. Līvānus dibinājis barons Līvens 1533. gadā. Ir jādomā, ka no dibinātāja rārda apdzīvotā vieta ir mantojusi savu nosaukumu. Agrākais nosaukums Livenhof. Tagad oficiālais nosaukums Līvāni lietājamus tikai kā daudzskaitlīnisk, bet tauta lietā tikai vienskaitļa formu Lëivõne (ar garu o skatu), piem. jòbrāuc da Lëivõna; it iz Lëivõnu; rodi dzēivoj Lëivõnā. Iedzīvotājus sauc lëivõnīc, g. - ša; pl. lëivõniši. Līvāni sevišķi ir uzplaukuši sā gadu simta sākumā, kad atstājās rūpniecība, jo tika usceltas trīs fabrikas. Tā 1905. gadā Līvānas bija 4500 iedzīvotāju. Pasaules karā Līvāni daudz cietuši, jo apmēram divi gadus atradās frontes joslā. Pēdējā laikā pilsēta sār atkal uzplaukt un pieaugt iedzīvotāju skaits. Līvāniem pilsētas tiesības piešķirtas 1926. g. VI. Par Līvānu vēsturi ir rakstījis B. Brežgo - Latgales pilsētu vēsture, Rīgā 1931. gadā 36-38 lap. Būtu vispārī ļoti interesanti pētīt Līvānu iedzīvotājus no antropoloģiskā viedokļa. Pētot līvāniešu izrunu, redzēju daudz savādu tipu: tumšu sejas krāsu, platiem, izspiestiem sejas kauliem, biezām lūpām, sturpu degunu, šaurām šķībām acīm. Šie tipi neapšaubāmi atgādina mongoļu rases pārstāvjus. Iespējams, ka tie ir kara gūstekņu pēctēji no polu valdīšanas laikiem. Līvānu pagastā ir vairāni māju un familiju vārdi Turki un arī Turku poli. Viņu etnogrāfisko piederību var vēst sakarā ar turku tautu, ar kuriem poli karaļa 17. gadu simta beigās. Ja vēl jēmam vērā to apstākli,

ka Lietuvā vēl šo baltu dienu ir uzglabājušies muhamedāņi, tad nav neiespējami, ka arī dažas Latvijas apvidos ir nometināti turku kara gūstekņi, kas ar laiku dēnacionālizējās.

Līvānu pagastā konstatēju lielā mērā iedzīvotāju sajaukumu. Sevišķi tas sanāms par pilsētu, kur kā bieži apdzīvotā vietā un rūpniecības centrā jau pagājušā gadsimta beigās ir noticis liels iedzīvotāju pieplūdums. Tur daži iecelojuši no Krustpils un citiem kaimiņu pagastiem. Vairākas ģimenes ir ienākušas no Zemgales resp. Augškurzemes. Iecelotāji, protams, nesa sev līdzi arī savu izrunu un tā ar laiku Līvānu pilsētā ir izveidojusies jauna apakšizlonsne, kur jaukusies kopā vairāki sveši elementi. Sarunās ar vairākiem pilsētas iedzīvotājiem konstatēju gadījumus, kur iecelotāji runā savas dzimtās vietas vēl pilnīgi neapmīļotu izlonsni, lai gan iecelojuši jau pirms divdesmit vai trīsdesmit gadiem. Līvānu izlonsnes pētījumus sāku ar raksturīgāko fonētisko parādību konstatēšanu un izejot no tām arī centos nospraust izlonsnes robežas. Par pamatu ņēmu intonāciju, e skaņas izrunu, rakstu valodas ū atbilstošos diftongus: yu, eu, ou, rakstu valodas ā skaņai atbilstošos reflexus ō vai uo un formas kō, tō, kōda, tōda. Šīs fonētiskās parādības atradu par visraksturīgākām Līvānu izlonsnē un izejot no tām arī noteicu izlonsnes izplatīšanos un svešu izlokņu ietekmes pēdas. Protams, tuvāki iepazīstoties ar līvāņu izrunu, atradu vēl citas zīmīgas parādības, piem. līdzskanu palatālizācijā un tautosillabisko r savienojumu izrunā. Tur nevarēju konstatēt vienu stingri noteiktu formu, tur otru arī blāvas formas

Šajā izloksnes aprakstā centos attēlot fonētiku un morfoloģiju, sevišķi pasvītējot tos faktus, kas Līvānu izloksnei raksturīgi. Atzīmēju arī konstatētās savādības sintaksē. Bez tam piegrezu vērtību vārdu krājumam, ar notīknu meklējot provinciālistus. Dzīvā tautas valoda ir arī līdzeklis tautas rakstura un vēstures pētīšanai. Vārdu darināšanā atspoguļojas tautas garīgā attīstība un oriģinālitāte. Sarunas ar valodas objektu arvien centos ievirzīt par speciāliem jautājumiem, kā: par darbiem, darba rīkiem, mājas piederumiem, godībām un par pagātu. Par valodas teicējiem ar nolūku izvēlējos vecākās ģenerācijas ļaudis bez skolas izglītības, lai no tiem dzirdētu mazāk ietekmētu valodu, kamēr jaunā paaudze jau daudz ko piesavinājusies no skolas, no grāmatām un no laikrakstiem. Bez tam vecāku ļaužu runā ir vairāk retu vārdu, ko jaunie vairs nezina. Pēdējā laikā sakarā ar tehnikas attīstību ir mainījušies darba rīki, vecos rīkus izspiež jaunie, līdz ar to pārmainās viņu nosaukumi. Tāpēc sarunas bija interesantas ne tikai no filoloģiskā, bet arī no kultūrvēsturiskā viedokļa. Sarunās atklājās senču dzīve pirms dažānu paaudzēm un viņu individuālā asprātība. Tajos laikos, kad vēl maz lietāja fabrikās pagatavotus darba rīkus, bet vairāk savus roku darbus, katrs bija savā ziņā arī izgudrotājs. Tā Līvānu pagastā konstatēju citādu maltuves, sviesta kuļšanas, alus darīšanas, siera siēšanas un vilnas kāršanas iekārtu nekā dažos citos Latgales pagastos. Arī attiecīgā terminoloģijā ir neliela starpība.

Visā izloksnes aprakstā, dodot Līvānu izloksnes tekstus, stingri

pieturējas pie fonētiskās ortografijas principa. Skanņu asimilācijas gadījumos devu arī tādas formas, kur aiz neskaidošā konsonanta seko vokālis. Konstatējot Līvānu izloksnes savādības, pašā Līvānu pilsētā izlietāju sarunas ar deviņām personām, bet pagastā šādās vietās: Īsalnīkūs, Lūndanūs, Muktūs, Sotņajā Gotriortinē, Turkūs, Čēirūs. Tomēr kā galveno teicēju izlietāju Martu Rušenieci, kas ir dzimusi līvāniete un sava pagasta robežās nodzīvojuši 90 gadus.

Līvānu izloksnē ir konstatējamas seno sēļu izloksņu pēdas, tas dooši sakrims par intonāciju. Lauztās intonācijas vietā, kas vispārī Latgales izloksnēs ir labi sadzirdama, šeit ierodas stieptā intonācija tiklab saknes, kā sufiksa formās, piem.: sōkt', stōsteit', pērimēte (plāna strēmele maizes, papīra vai drēbes), mēita un t.t. Stieptā intonācija lauztās intonācijas vietā, kas ir raksturīga parādība krustpils izloksnei, ir iespiedusies arī Līvānu pagastā. Blakus tai liela iedzīvotāju daļa runā lausto intonāciju. Tāpēc, lai izloksnes apraksts būtu vispusīgāks un labāk attēlotu divējādas intonāciju tipus, uzrakstiju tensta paraugus no abiem sakrupējumiem. Gadījās viena teicēja, kas apgalvoja, ka esot dzimusi un uzaugusi Līvānu pagasta ziemeļu stūrī, t. i. uz Ingurmuižas pagasta pusi. Viņas valodā nepācprotami dzirdēju stiepto intonāciju tajos vārdos, kur otra valodas teicēja runāja lausto intonāciju, piem.: tēis (tris); dzēdēt'; saulete. No sarunām ar viņu arī ir jēmtas šā apraksta beigās uzrakstītās tautas dziesmas.

2.

Fōnētika.

Līvānu izloksnē sastopami šādi vokāli un diftongi:

a, ā, e, ē, ē̄, i, ī, y, u, ū, o, ō, ai, au, ei, eu, ie, iu, yu, ou, oi, ui, uo. Piemēram: varēt', vasāts, cēšs, leja, mēlnīks, mēlneica (valodu izplatītājs, nerlavas cēlājs), sleji (zirga aizjūga piederumi), satikt', sīna, vysūr, sumistiņš, g.-va (sametamā aukla pie sakām), ūzōts, otōts, sāita, āukla, stēipa, rēibul's, lēupa, tūl'i, vūiceit'. diftongs oi sastopams tikai dažos vārdos, kā: drōiska (padauzis). Vārdā sumistiņš ir īsa u skaņa.

a

Īsā a skaņa atbilst rārstu valodas īsajai a skaņai tajos gadījumos, kur tai ir sekojis kādreiz vai seko palatāls vokālis resp. diftongs vai mīkstinājums; tāpat a skaņa nepārvērsta palikusi vārda beigū zilbē un prēpozīcijas, izņemot tos gadījumus, kur prēpozīcija saliktenī ar nākošo vārdu tā saplūduši, ka vairs netiek izjūta kā prēpozīcijā, tur a > o. Atkārt a < ē. Piemēram: pavasars, vakarainē (vedēju vai panākumu māte kāzās), sašēt', pamest', sāta (mājas), plūka plāva, vadu, nasu, vātku, ponōksnys, ponōksneica, popivē (šeit i < u) otōts, ozbōrs, ozute, Adjektīvos o skaņa paliek arī tad, ja seko palatāls vokālis, piem. moss, mora; mozēnē, mozenōks, opats, opolenōks, lobēnē, lobēna. Velāra vokāļa resp. diftonga piekšā a > o tīnlab vārda sākumā kā vārda vidū, piem. oknys, svōrs, gōrs, bātss, g. bātsa,

voķērs, soņkōne, -na, osora, ket dēmin. asareņa.

ā.

Ģarō a skaņū is devusi plata ģaņa e skaņa vēlāru vokālu resp. diftongu priekšā; ja seno zilbe ar palatālu vokāli, tad ē paliek, tāpat arī j priekšā, piem.: dāls, vāls, vāss, -sa, mārs, krāstys, pārņ (pērngad); vēlēit', cēlīnē g. -na; vēis g. vēja, krējums.

e.

Šauru im e skaņū runā tajās zilbēs, aiz kurām seno vai is senais palatāls vokālis vai j resp. mīkstīnājums, piem. eju pa ceļu, tu nēssi, cēsi, smejūs, vēsūs (skatos) te aiz r j zudis.

ē.

Atvērtās gala zilbēs, platas e skaņas priekšā runā ē, piem. dērdēē (varavīksna), zeme, peļe. Platu e skaņu runā vārdā sleji, citādi, kā jau iepriekš minēts, j priekšā is šaura e skaņa. Vienā apakšizloksnē ē priekšā runa e, revis ē, piem. vede, rese.

ē

Visos gadījumos, kur ē ^{skaņa} nār pārgājusi ā skaņā, tā is devusi ē, piem.: dēls, g. -la (dēlis), vērs, g. -rsa, vērs, -rsa (virsm, pirsouse), sējums. Arī vesbu infinitīvos runā ē: isvēpt' (dousku iekurināt istabu vai pirti), turēt'(s), gulēt', stēčēt' (-bāzt, barot piem. balodi vai cāli). Tas vislabāk vērojams konjugācijā.

ei un li.

Ranstu valodas ī > ei: zēle, seīkse, -sta, pleist'. Vecais diftongs ei tiek runāts ar platu pirmo komponentu, tā tad ei: mēita, mēitine, grēiss, -za, vēie, -da, stēidrūs, rēibūls.

Ir jāpiezīmē, ka dažos apvidos arī vero ei diftongu runā ar šauru e skaņu. Ei izruna ir raksturīga Rudzātu pagasta ieloksnei, tamdēļ ir iespējams, ka ei Līvānu ieloksne ir jaunāka parādība un uskatāma pat ienākušū no kaimiņu pagasta.

i, ī, y.

Īsās i skaņas lietāšana un izruna visumā sakrīt ar rakstu valodu, tikai jāpiezīmē, ka daudzsilbiņu vārdu beigās i skaņa netiek pilnīgi izrunāta, bet dzirdama tikai kā vāja pieskaņa, sevišķi labi tas vērojams trīs un četrzilbiņos vārdos, piem.: vasalī, sacēiši (sacījuši). Vēlāra vokāļa priekšā i > y: stīms, stypys, tyte, -ta, styc, -ta. y nekad nestāv vārda sākumā un atvērtā gala zilbē. ī > ī: liesma - lisma, arī: lisme, dzisme, ilòps, -pa. Atvērtās gala zilbēs ī ir tikai lokatīvā.

o un ō

Vēlāru vokāļu resp. diftongu priekšā a > o: sokumi, moss, moza, plóc, -ta. Tīra garā o skaņa ir tipiska Līvānu ieloksnes īpatnība. Faktiski līvāniešu izrunā var dzirdēt blakus tīrai garai o skaņai vēl īsas o skaņas pieskaņu, tāpēc faktiskais apzīmējums varētu būt ō. Tā tad līvāniešu ō ir salikta skaņa. Protams, vislabāk to varētu konstatēt eksperimentālā fonētikā. Tomēr rakstības ērtības un vienkāršības labā paturu vienu apzīmējumu ō. Garās o skaņas izruna izplatīta ne tikai Līvānu pagastā, bet daļai sniedzas arī Rudzātu un Ingurmuižas pagastā, kur dzirdēju arī īsas o skaņas pagarinājumu, piemēram, šādos vārdos: gōla (gala), zōkis (zakis), zōļš (zaļš). Līvānu ieloksnes ō atbilst rakstu valodas ā, piem.:

mōsa, mōja, kōja, dōrks, -ga, lukōrza (nolaidīgs cilvēks, nērājuma vārds.). Uz Vārkavas pusi ō izruna pakāpeniski pazūd un tās vietā runā diftongu uo. Tāpat arī Kalupes un Līkmas pagastā runā uo un neris ō. Līvānu izloksnē ō skaidri sadzirdams.

ū.

Pakstu valodas ū Līvānu izloksnē ir devis trīs dažādus izveidojumus: yu, resp. iu, eu un ou. Diftongu ou visbiežāk dzird pašā Līvānu pilsētā un tajos novados, kas sniedzas uz ziemeļu austrumiem, t. i. linguemaižas un kūku pusi. Kūku nosaukums luvienes izcunā ir kūkas, kas jāsalīdzina ar leišu vārdu kaūkas. (Varakļānu pagastā ir māju vārds kaūkas, tiek locīts kā ā celmu daudzskaitlīnīks.). Tajos apvidos runā: lōudzu, cōuka, boūšu, rōupes. Pagasta iedzīvotāju vārds runā eu un to arī skaitu par tipiskāko refleksu Līvānu izloksnē, jo tā runā vecākās ģenerācijas laudis, kamēr jaunākā paaudze runā yu resp. iu. To es skaitu par grāmatu, avīžu un skolas ietekmi, jo latgališu presē netiek lietāts diftongs eu, bet tikai iu un yu. Tādu pat izcunā jaunā paaudze ir piesavinājusi skolā. Gar Vārkavas un Rudzātu robežām runā yu, iu: tyupa, iūdriē.

Līvāniešu ū < uo, piem. rūka, ūla, sūfōt', mūcēt', kūpt'.

Diftongu yu nekad nelietā vārda sākumā un aiz k, g, n, j.

Tādas gadījumus lietā iu. Bet kā jau minēju, tā Līvānu izloksnē ir jaunāka parādība. Arī paši līvānieši, kas ir dzirdējuši

savu tēvu un vectēvu valodu, izsakās, ka diftongs yu un iu ir tiem

kaunīgs un svešs. Dažos diftongu eu nav izskaidrusi ne skola, ne avīzes un grāmatas. Tā saskatījoties ar vienu bērnišķīgu

un vairākiem skolotājiem dzirdēju vārdus: rūpes, dēmi, lēpa, beitu. Pētam viņi necentās atdarināt vecākas formas, bet runāja kā parasti.

il.

Diftongu ie dzirdēju tikai dažas individuālos gadījumos, bet ne konsekventi. Iedzīvotāju vaļņums runā ē un ē, piem. s₃nis, kl₃ps, sv₃est, v₃teit. Tāpēc ie skaitu par citu izloksmi ietekmi.

Konsonanti.

b, c, č, d, g, j, k, l, ģ, ģ, m, n, ņ, p, r, s, š, t, v, u, z, ž, dz, dz.

l skana ir trejāda: ģaut, sl'it, sātms, ģ pirms y un tautosill. savien.

Konsonantu mīkstināšana.

Mīkstināti tiek šādi konsonanti: c, dz, l, n, s, z.

Palatālu vokālu resp. diftongu priekšā regulāri k > č, g > dž, piem. č₃ve, č₃ips, g.-pa, aee.-pi (kipis), č₃isšls (kšselis), č₃ert (kest), jurdžine (pukē). Tā pati parādība familiju vārdos: Četrs (keiris), Džārcānc, (Ģerkēns), Džerenč (Ģerimš). Tāpēc aiz tiri fonētiskiem iemesliem līvāniešiem ir lieli sarežģījumi metrisku lietās.

Palatālizācija.

Konsonanti tiek palatālizēti palatālu vokālu resp. diftongu priekšā, pie kam palatālizācija labāk dzirdama tikai pie l, n, s, t. Pārējie konsonanti vai nu nemaz netiek palatālizēti, vai arī tik niecīgā mērā tiek palatālizēti, ka tur grūti kaut ko sadzirdēt.

Konsonants netiek palatālizēts, ja aiz tā seko eu, jo e skana šajā diftongā ir stipri velāra. Šeit e izrunu iespaido sekojošā u skana, tāpēc tās artikulācija notiek dziļāk mutes dobumā. Arī vārdā lēts ir gluži tāda pat e skana un iepriekšējais l netiek palatālizēts. Tomēr viņš nav tik ve-

lārs kā nākošais l tajā pat vārdā. Vārda beigās dzirdama palatālizēta s skaņa, ja pirms tās ir izkritis i, piem.: pūi's's, gai'l's; tāpat palatālizācija notiek arī tajos gadījumos, ja pirms s i ir paglābies: rubli's, cepli's. Infinitīva formās t regulāri tiek palatālizēts: rēst', rēst'i's, tēcēt'. Imperatīvā gala zilbē e palatālizēts, piem.: l'ic (no likt), l'ic (no liemt); palatālizācija atšķir 3. personu no imperatīva: imperatīvs ar palatālizāciju, 3. persona bez palatālizācijas, piem.: brāuc' un brāuc, s'auc' un s'auc. Tāpat c skaņa palatālizēta -ijo- celma vienskaitļa nōminatīvā, kur tā izcunā izveidojusies no ts, pa starpām izkritis i skaņai, piem.: nazēcē, suņēcē. Vislabāk palatālizācija dzirdama i priekšā, l priekšā palatālizācija ļoti vāja. Izcunā ir skaids dzirdama sfarpiņa starp l', h un k, t. Vēpārī Līvānu izloksnē palatālizācija vāja.

Tautosillabiskie r savienojumi.

Visā Līvānu izloksnē tautosillabiskie r savienojumi ir pagarināti, tikai izveidojumi dažādi: ur > ūr, un uor; ir > ēr un ēr. Tikai nedaudzas vārdos ir savienojums palicis nepagarināts, piem.: si'rē, dat. si'rdeij; zy'rks, g-ga, o'rktys, g-la. Te sava nozīme ir bijusi intonācijai, jo nepagarinātie savienojumi ir lauzti intonēti. Pagasta iedzīvotāju vaicums lietā formas ar -ūr un -ēr, bet uz Koustpils pusi arī -uor un -ūr, piem.: kūrpe, catūrdine (ceturtiena), cēr's (cirvis), pērse, g-sta; pēre, dat. pērteij (pirts), dzēdēt' (dzirdēt). Uz Koustpils pusi runā pērse, cērvis; bez tam dzirdējam arī vēl šādas formas ar tautosillabisku r savienojumu: catuordine, s'trms, c'irs, g-c'ra (cirvis), c'erklys.

Dažādas fonētiskas parādības.

Ārums vārdos - ceturtdiena, piektdiena, sestdiena, svētdiena - līvānieši izlaiž t. Vārdos smilks un žults tiek iesprausta lieka k skaņa: smilké, žultké. kā disimilācijas piemērs minams vārds lērdinīs (lieldienas) un skōngots (priekšu skaļš). Blakus vārdam skobōrga saka arī skobōrzdā. Skaņu kopa šk un kš izrunā mainās: čērmeūkša, priška, iška, tuškā. Vārdus kā, tā, kāds, tāds līvānieši runā kō, tō, kōc, lōc, bet teikumā dažreiz tie netiek uztvērti, tad tie pierlejas citiem vārdiem un tiek izrunāti īsi, piem.: to ko lāins it' gulātu; toe ko nabēdnīs. Vienskaitļa nōminātīvā Dius (ar i), bet gen. Dīva (ar ī)

Intonācija.

Līvānu izloksnē runā divi intonācijas - lauztā un krītošā vai stieptā un krītošā. Lauztā un stieptā intonācija tiek lietāta viena otras vietā un ir grūti patīkt, kuŗa no tām ir vairāk izplatīta. Celojot cauri Līvānu pagastam pa Daugavu uz augšu un rūpīgi noklausoties izrunā, var novērot, ka stieptā intonācija pamazām pazūd. Ģas Krustpils un Ungurmuižas pagasta robežām un arī labi tālu pagasta vidienā dzird stieptu intonāciju, un ienācējam, kas ir pieradis pie lauztās intonācijas, tas vispirms tā savādi skan ausīs, kad dzird runājot: gōlva, ganēšona, savōdōk. Ar tā iemeļa vāc kaviēši smejas par līvāniešiem, ka tie nevis runājot, bet dziedot. Tomēr nevar teikt, ka tajos apvidos lauztā intonācija būtu pilnīgi pazudusi, tā ir palikusi lokātīvā; tikai tam lūzu-

mam ir maigāna daba, vairāk krītošās intonācijas rakstus. Šajā izloksnes aprakstā kā atsevišķus vārdus rakstot, tā arī sakarīgā tekstā aprēmējumos lietāju lauzto intonāciju un neris stiepto, pirmkārt tāpēc ka dažos gadījumos stiepto intonāciju bija grūti noteikt, otrkārt - valodas teicēja, no kuras sarunām izlobīju gramatiskās formas un tekstu, runāja lauzto intonāciju. Ar to tomēr vēl nav apgalvots, ka lauztā intonācija Līvānu izloksnē būtu dominējošā.

Morfoloģija.

Sufiksi.

Dēminūtiņu sufiksi ir šādi -eņa, -eiti, -eite: vilcēnē, siveņa, brōlēcē, biteitē, raksiēņa, sīrsiēņa, gūlēņa, akmiņēcē, eūdiņēcē, ledēcē, alēcē. Ar sufiksu -aini atvasināti šādi substantīvi: tapāitē, g.-ņa (koka ecēžas), starāitē (divstāvu koka arks ar dzelzs lemešiem), vītņāitē (liels vilnas lakats, savēts), ōdāitē, parasti daudzskaitlī ōdāiri (lieli ādas cimdi ar vilnu uz iekšu), kulāitē (vienr. kulāitē), g.-ņu (vilnas vai lina diegu cimdi, ko lietā labību kulot, vismaz agrāk lietāja, kad ar spriguliem kūla; sal. kūts, -ba piedarbs), gūtbāitē, g.-ņa (kāds ēdiens no kartupeļiem pagatavots). Sufikss -yne sastopams šādos vārdos: sōrtyne, g.-ņa (lamu vārds), pūškyne (zēns, pusaudzis), zūsyne (zosu tēviņš), mytlyne (gara nūja pie rokas dzirnavām), sprēudzyne (sagrūzta auklīna pie koka lociņa). Dažiem vārdiem ir citāda sufiksa forma nekā rakstu valodā, piem. kareūtē, vērsēnē, ānkēnē (elkonis). Saliktenos otra daļa maina celmu: pirmidzīs, -džu (pirmais miegs), pyšskāul's, -la, sal. pyška (sēžamā vieta) un kauts.

Dēklinācija.

Substantīvi.

-o- un -jo- celmi.

	Sing.		Plus.	
N.	stoc	čelš	stoti	čeli
G.	stota	čeba	stotu	čelu
D.	stotām	čelām	stotīm	čeliņ
Acc.	stotu	čelu	stotus	čelus
Loc.	stotā	čelā	stotūs	čelūs.

Piezīme: individuālos gadījumos daudzskaitļa akuzatīvā var dzirdēt formas ar izmaiņu n skaņu, tā tad: stoc, čelš, piem. izteicienā "vējš rūgōze stoc" (vējš apgāza rudzu status). Daudzskaitļa datīva formas kā šājas celms tā arī pārējas vietām runā ar stiepta intonāciju: stotīm, čeliņ.

-ijo- celmi.

	Sing.		Plus.	
N.	čidžēlš (kieģelis), kvīšš		čidžēli	kvīši
G.	čidžēla	kvīša	čidžēlu	kvīšu
D.	čidžēlām	kvīšām	čidžēliņ	kvīšiņ
Acc.	čidžēli	kvīši	čidžēlus	kvīšus
Loc.	čidžēlī	kvīšī	čidžēlūs	kvīšūs.

Šo celmu vārdiem īsais gala patskanis i ir regulāri izkritis vienskaitļa nominatīvā, izņemot tos gadījumus, kas rastos pēc i izkrišanas vai tāku konsonantu grūti izrunājams saienojums, piem. dečš, g. -ča, spidžēlš, -ļa, spičš, -ča (ratu spieķis), rublīš, čērsliš, -šļa, greūslīš, -šļa (samieciti zirni ar kartupeļiem).

-ā- un jā celmi.

	Sing.		Plur.	
N.	sīva	jestena	sīvys	jesteriis
G.	sīvas	jesteniis	sīvu	jestenu
D.	sīvai	jestenai	sīvoim	jestenoim
Acc.	sīvu	jestenu	sīvys	jesteriis
Loc.	sīvā	jestenā	sīvōs	jestenōs

jestena = tieva kārtina, ko lietā juntu junnijot, vai usprauž apiniem. Daudzskaitļa nōm. un ak. is blakus formas ar gala zilbi -as.

-ē- celmi.

	Sing.		Plur.	
N.	Zeme	škirē (junta virsus)	Zemes	škirēs
G.	Zemiis	škiris	Zemu	škiru
D.	Zemei	škirēi	Zemeim	škirēm
Acc.	Zemi	škirē	Zemes	škirēs
Loc.	Zemē	škirē	Zemēs	škirēs

Daudzskaitļa ģenerīvā Zemu ar platu e skaņu, retumis var dzirdēt formas daudzskaitļa nominatīvā un akuzatīvā ar -is gala zilbē: Zemiis, škiris. No "upe" g. pl. upu. Kā -ē- celmi tieu lociti arī daži kopējās kārtas substantīvi, piem. lelele (nievājuma vārds), svile (sk. provincālisms), kas parasti tiek attiecināts uz sievieti, bet dažreiz arī uz vīrieti. No visiem -ē- celmiem daudzskaitļa ģenerīvā mūstīnājuma paglabājuši tikai tie, kam celma konsonanti ir l, n, piem. sāulu, zēlu, saknu.

-i- celmi.

	Sing.		Plus.
N.	nakē	naktis	krēutis
G.	naktis	nakšu	krēušu
D.	nakšei	naktim	krēutim
Ace.	nakti	naktis	krēutis
Loc.	naktī	naktīs	krēutīs

Ir divi blakus formas: rēikste un rēikšē, no abām g. pl. rēikšu.

Līdznamu celmus loka kā -ijo- celmus un -u- celmi pārgājuši -o- celmos.

Piezīme pie deklinācijas: -ā, -ē un -i- celmos kā daudzskaitļa instrumentāla formas lietā nevis datīvu, bet akuzatīvu, piem.: ar dusmes un dusniis; apsatyna ar lopys; komojās ar isnys; klāusūs ar āusis; vērūs ar acis. Gen. pl. āušu, ocu.

Vārdus bōtss, g. -tsa loka kā -o- celmu, asnis, g. ašna; sōls, -la kā -ijo- celmus; cjtps, -pa; pāc, pāda n. pl. pādi - kā -o- celmus, pāc nozīmē garuma mērs un sliede, kur kaut kas gājis, piem.: it' pa pādim; blakus ir pazīstama -ā- celma forma pāda, kas nozīmē kājas pēdu. No formām kačš un začš vienskaitļa akuzatīvā ir šādas blakus formas: kači, kaču, zači, začu, tāpat bluči un bluču. -u- celmu deklinācijas pēdas saskatāmas vienīgi dažās vienskaitļa genētīva formās, kas ir līdzīgas nōmin; citādi tie vārdi tiek locīti kā -o- celmi, piem. lae, mac, goe (ledus, medus, gads): "pakryta iz lae" (= uz ledus); "izjēms dāuc mac"; "goe laikā." Pūka tiek locīts kā -ā- celms, tikai nom. pl. pūki, dat. pūkim || pūkoim, ak. pūkys.

Pronomeni.

	Sing.			Plus.	
N.	as	tu		mes	jūs
G.	maņa	teve	seve	mēsu	jūsu
D.	maņ	teū	(sev) seū	meis	jūs
Acc.	maņi	levi	sevi	—	—
Loc.	maņī	levī	sevi	—	—
Instr.	ar maņim	ar levim	ar seviim	ar mēis	ar jēis.

Bez nozīmes starpības retāki dzirdamas vienskaitļa genitīvā blakus formas maņis, tevis, sevis.

Jis, jei, poč, pošā.

	Sing.				Plus.			
N.	jis	jei	poč	poša	jī	jōs	poši	pošis
G.	jō	jōs	poša	pošis	jūs	jūs	pošu	pošu
D.	jam	jai	pošam	pošai	jiim	joim	pošim	pošom
Acc.	jū	jū	pošu	pošu	jūs	jōs	pošus	pošis
Loc.	jamā	jamā	pošā	pošā	jamūs	jamōs	pošūs	pošōs.
Instr.	ar jū	ar jū						

Formā pošis s skana netiek palatālizēta, dažreiz dzird y.

Pārējie pronomeni: kūs, kura, kōc, kōda, tōc, tōda, saūs, sava, mūne, muna un c. tie locēti kā lietu vārdu -o- eluui.

Pronomeni tys, tei un itys, itei arī: šitys, šitei tiek locēti kā jis un jei. Sarunas valodā pronomenus kūs un kura lietā arī ar noteikamo galotni: kurais, kurō un tos loka kā adjektīvus ar noteikamo formu. Formas poč un pošā lietā ar substantīva nozīmi: vīrs, sieva un superlatīva formām: poč mozōkais.

Adjektīvi.

Adjektīvi ar nenoteicamo galotni tiek locīti kā -o- un -jo- celmi, ar noteicamo - kā pronomeni jis un jei. Noteicamās formas adjektīviem tāpat kā demonstratīviem pronomeniem arī ir intonācijas starpība starp vienskaitļa arizātīvu un instrumentāli, piem. ar. baltū, bet instr. ar baltū; "tērumu eeci ar bārū zyrū". Gluži tāda pat intonāciju starpība ir arī kārtas skaitļu vārdiem, piem.: "ar pirmū lōgu" (reizi, kārtu); "ar ūtrū pusi." Noteicamās formas adjektīviem g. pl. gala zilbe -ūs, piem. baltūs, zaļūs, ptykūs, gudrūs, sōtdomūs. Adjektīvu tōts, la loka kā -o- celmu; slaptis, -na kā -jo- celmu.

Numesāļi.

vēne, -na tiek locīts kā -o- celms. Divi un trešis loka tā:

N.	divi	trešis
G.	divēju	treju
D.	divejim, divejom	trejim, trejom
Acc	divi	trešis
Loc.	divjūs, divjōs.	trejūs, trejōs.

Pāsejas skaitļa vārdus sauc: četri, pieci, seši, septeni, astoņi, deviņi, desmit, desnie tiek locīti kā -i- celms, simē, -ta kā -o- celms un tēkstūša kā -ā- celms, tāpat: vīna.

N.	pieci	piecs	astoņi, astoņis (s bez palatālīzējuma)
G.	piecu		astoņu
D.	piecim	piecom	astoņim, astoņom
Acc.	pieci	piecs	astoņi, astoņis
Loc.	piecūs	piecōs.	astoņūs, astoņōs.

Konjugācija.

Alematiskie reči.

Infinitivs.

blūt', ūt', dūt', ēst'.

Tagadne.

asmu asu	ēimu	dūdu	âdu
es	ēi	dūt' (d)	êt' (d)
jir(a)	ūt	dūt' (d)	ât (d)
asam	ēimam	dūdām	âdām
esit	ēite	dūdīt'	âdat êdit'

Pagātne.

beju	gōju	devu	ēžu
beji	gōji	devi	êdi
beja bej	gō gōja	deve	êde
bejam	gōjam	devem	êdem
bejat	gōjat	devēt'	êdet'

Nākotne.

beūsū	ūsū	dūsū	ēšū
beūsi	ūsi	dūsi	ēši
beūs	ūs	dūs	ēš
beūsīm	ūsīm	dūsīm	ēšīm
beūsīt	ūsīt	dūsīt	ēšīt

Supīns un kondreionālis.

beūstu, beūtum, ūtu, ūtum(em), dūtu, dūtum, âstu, âstum.

Formas beūtum, beutumem, ūtum, ūtumem dzirdamas tikai ve cāku ļaužu valodā.

Participi.

beūdams	īdams	dūdams	ārdams
beūdama	īdama	dūdama	ārdama
beūdami	īdami	dūdami	ārdami
beūdamys	īdamys	dūdamys	ārdamys
be ₂ is	gōis	deris	zē
be ₂ juse	gōjuse	daruse	āduse
be ₂ uši	gōjuši	daruši	āduši
be ₂ ušš	gōjušš	darušš	ādušš
beūškys	īškys	dūškys	ēškys
beūškūte	īškūte	dūškūte	ēškūte
beūškūši	īškūši	dūškūši	ēškūši
beūškūšš	īškūšš	dūškūšš	ēškūšš

Pagātnes participam no 'beūt' ir blakus formas: be₂is, be₂juse, be₂uši, be₂ušš.

Tematiskie vārdi.

Neatvasināto vārdu paaugi.

Infinitīvs:

nest' vākt' slēt' kōpt' dzimt'.

Tagadnē.

nasu	vātku	slītu	kōpu	dzymstu
nes	vācē	slīn	kōp	dzymst'
nas	vātk	slēn	kōp	dzymst
nasam	vātkam	slīnam	kōpam	dzymstam
nasat	vātkat	slīnat	kōpat	dzymstat

Pagātnē.

nesū vātku slīju kōpu dzymu

nesi	v'ikvi	slěji	dzi mi	kôpi
nesę	v'iktva	slě slěje	dzyma	kôpę
nesom	v'iktvam	slějem	dzymam	kôpem
neset	v'iktat	slějet	dzymat.	kôpet

Nākotie.

neššu	v'elkšv	slišu	dzimšu	kôpšu
neši	v'ikvi	sliši	dzimši	kôpsi
neš	v'ikv	sliš	dzimš	kôps
nešim	v'ikvim	slišim	dzimšim	kôpsim
nešit	v'ikvit	slišit	dzimšit	kôpsit

Imperātivs.

neš	v'elē	slīti	kôp
nešit	v'elēit	slītit	kôpit

Supīns.

nastu, v'iktvu, slītu, kôptu, dzymtu.

Participi.

nasdams	vylgdams	slīdams	kôbdams (p)	dzymdams
nasdama	vylgdama	slīdama	kôbdama	dzymdama
nasdami	vylgdami	slīdami	kôbdami	dzymdami
nasdamys	vylgdamys	slīdamys	kôbdamys	dzymdamys
nasams	valkamys	slīnamys	—	—
nasama	valkama	slīnama	—	—
nase	v'iktke	slīe	kôpškys	
nasta	v'iktta	slīta	kôpškūtę	
neškys	v'ikškys	slīškys	kôpškūši	dzimškys
neškūtę	v'ikškūtę	slīškūtę	kôpškūšš.	dzimškūtę

nasūt	vātrūt	slinūt	kōpūt	drīmsūt
nass	vātrks	slīne	kōps	drīmse
nasūte	vātrūte	slīmīte	kōpūte	drīmsūte

Pēdējās divi participi formas lietā tinai kā atstastāmās izteiksmes formas, piem.: "jis nass pōrdūt", "kačš peli vātrks kortā". Jo drīsdamas arī daudzskaitļa formas:

nasūši	vātrūši	slīmūši	kōpūši	drīmsūši
nasūšš	vātrūšš	slīmūšš	kōpūšš	drīmsūšš

Verbu -ja- celmi pārgājuši a celmas, izņemot tos, kam sakne beidzas ar l, piem. celu, velu, smēlu, celam, velam, smēlam; pagātne cēlu, vēlu, smēlu, cēlem, vēlem, smēlem, nākotne: cēšū, vēšū, smēšū, cēsim, vēsim, smēsim. Bet: aru, karu, sveru, aram, karam, sveram; pagātne: oru, kōru, svēru, oram, kōrem, svērem, nākotne: aīšū, kōršū, svēšū, aīsim, kōrsim, svēsim.

Participi.

oīdams	kordams	svārdams	
oīdama	kordama	svārdama	
oīdami	kordami	svārdami	
oīdamys	kordamys	svārdamys	
arams	karams	sverams	
arama	karama	sverama	
arami	karami	sverami	
aramys	karamys	sveramys	visās formās e.
oīc	kōre	svāre	
oīta	kōrta	svārta	

Atrasiņāto verbu konjugācija.

Infinitīvs :

dūmôt', zynôt', turēt', slauceit'

Tagadne.

dūmoju	zynu	turu	slauku
dūmoj	zini	tur(i)	slauki
dūmoj	zyna	tur	slauka
dūmojam	zynam // zynom	turam	slaukam
dūmojat	zynat // zynot	turat	slaukat

Pagātne.

dūmovu	zynovu	turēju	slauceju
dūmovi	zynovi	turēji	slauceji
dūmova	zynova	turē	slauceja
dūmovam	zynovam	turēj _{em}	slaucejam
dūmovat	zynovat	turēj _{et}	slaucejat

Nākotne.

dūmōšu	zynōšu	turēšu	slauceišu
dūmōsi	zynōsi	turēsi	slauceiši
dūmōš	zynōš	turēs	slauceis
dūmōšim	zynōšim	turēs _{im}	slauceišim
dūmōšit'	zynōšit'	turēs _{it}	slauceišit'.

Imperatīvs.

dūmoj	zini	tur	slauk
dūmojit'	zirit'	turit'	slaukit'.

Supīns.

dūmōtu, zynōtu, turātu, slauceitu.

Participi.

dî nî dams	zynî dams	turâ dams	slânceîdams
dî nî dama	zynî dama	turâ dama	slânceîdama
dî nî dami	zynî dami	turâ dami	slânceîdami
dî nî damys	zynî damys	turâ damys	slânceîdamys.

zynams	turams	slânkams
zynama	turama	slânkama
zynami	turami	slânkami
zynamys	turamys	slânkamys.

dî nî jîs	zynî jîs	turêjîs	slâncejîs
dî nî jîs ₂	zynî jîs ₂	turêjîs ₂	slâncejîs ₂
dî nî jîsi	zynî jîsi	turêjîsi	slâncejîsi
dî nî jîšš	zynî jîšš	turêjîšš	slâncejîšš.

dî nî c	zynî c	turâc	slânceîc
dî nî cta	zynî cta	turâcta	slânceîcta
dî nî cti	zynî cti	turâcti	slânceîcti
dî nî ctyš	zynî ctyš	turâctyš	slânceîctyš.

Atstāstāmas leikumas lietā šādu nelokāmus participus.

dî mojūt	zynūt	turūt	slânkūt
----------	-------	-------	---------

Ar daudzskaitļa nozīmi:

dî mojîc	zynîc	turîc	slânkîc
----------	-------	-------	---------

Ar vienskaitļa nozīmi:

dî mojis	zynîc	turs	slânkis
----------	-------	------	---------

dūmōškys	zynōškys	lucēškys	slāuceiškys
dūmōškūte	zynōškūte	lucēškūte	slāuceiškūte
dūmōškūši	zynōškūši	lucēškūši	slāuceiškūši
dūmōškūšī	zynōškūšī	lucēškūšī	slāuceiškūšī

Šie participi tiek lietāti ar nānotnes nozīmi atstāstāmā izteiksmē.

No dažiem verbiem lietā vecas participālās formas ar gala zilbi -i, atkārtojot tā paša verba pagātnes formu 3. personā: slāuktīn slāuce, sītīn sasē, muntīn izmuka; sāuktīn sāuce, hōrtīn hōre, kōrtīn kōre m. t. t.

Salikti leinī tiek darināti tāpat kā rakstu valodā: verba forma ar pagātnes divdabi, piem.: be₁ gō₂s (bija gājis); asmūt' runō₂s (esot runājis); jis aizbrāuc₂s. Nānotnes formas no verba beūt' (būt) ar pagātnes participiem kopā lietā; lai izteiktu pabeigtas pagātnes nozīmi, bet ne nānotnes, piemēram: beū₂s aizmēr₂s, beū₂s palicē₂s, beū₂s izgāis₂s (= būs pazudis; no verba gāist' = zust; tag. gāistu, pag. gāism, nāk. gāišu).

Pasīvās formas līvānieši lietā līdzīgi kā rakstu valodā: capta vysta, systa pēile; kaūta vuška. Darītāja persona pie pasīvām formām stāv genetiivā: muna stōdēta ōbeleīte, gona svīse šāutr₂s; (šāutr₂s, - tra nūjina, kocinš); mōtīš adēta zē₂e (zeke), začu apgraūzti kūceri; lūdina isskolōt₂s olys; suņa sarīc pūka; vonoga saplāse putnēc; tāva dūc padūms; lēta saskolōt₂s smilktis.

Tagadnes ciešamās kārtas participium pēnēt' grundina nozīme: "sytams pūka", "ko krīs (krievs) dūbē bōžams."

Reflexīvās konjugācijas paraugi.
 Divzīlbīgs tagadnes celms.

Infinitīvs.

jiņtīs	vērētīs	sāuktīs	līktīs
--------	---------	---------	--------

Tagadne.

jamūs	verūs	sāucūs	līkūs
jēmūs	verīs	sāucīs	līcīs
jamās	verās	sāucās	līkās
jamamēs	veramēs	sāucamēs	līkamēs
jamatēs	veratēs	sāucatēs	līkatēs

Pagātne.

jēmūs	vērūs	sāucūs	tykūs
jēmūs	vērīs	sāucīs	līkūs l'
jēmēs	vērēs	sāucēs	tykās
jēmēmēs	vērēmēs	sāucēmēs	tykamēs
jēmētēs	vērētēs	sāucētēs	tykatēs

Nākotne.

jiņšūs	vēršūs	sāukšūs	līkšūs
jiņšīs	vēršīs	sāukšīs	līkšīs
jiņšīs	vēršīs	sāukšīs	līkšīs
jiņšimēs	vēršimēs	sāukšimēs	līkšimēs
jiņšitēs	vēršitēs	sāukšitēs	līkšitēs

Supīns un kondicionālis.

jiņtūs	vārtūs	sāuktūs	tyktūs
jiņtumēs	vārtumēs	sāuktumēs	

Imperātiivs.

jemīs	verīs	sāucīs	licīs
jemitēs	veritēs	sāucitēs	licitēs.

No kāzu dziesmām: veritēs, skotitēs, kōdi ļaudis poroksnūs.

Participi.

Tag. adverbialais partic.

ji mīdamīs	vārdamīs	sāugdāmīs	tygdāmīs	(k).
ji mīdamās	vārdamās	sāugdāmās	tygdāmās	

Pag.

jēmīs	vērīs	sāucīs	licīs
jāmūsēs	vārūsēs	sāukūsēs	tykūsēs
jāmūsīs	vārūsīs	sāukūsīs	tykūsīs
jāmūsōs	vārūsōs	sāukūsōs	tykūsōs

Nāk.

ji mīškīs	vērškīs	sāukškīs	licškīs
ji mīškūtēs	vērškūtēs	sāukškūtēs	licškūtēs
ji mīškūsīs	vērškūsīs	sāukškūsīs	licškūsīs
ji mīškūsōs	vērškūsōs	sāukškūsōs	licškūsōs

Atstāstāmas teikumos un nedrošas apgalvojumos lietā vēl šādas participa formas ar tagadnes nozīmi.

jamīs (viņš jematies)	verjēs	sāucjēs	licjēs
jamūtēs	verūtēs	sāucūtēs	licūtēs
jamūsīs	verūsīs	sāucūsīs	licūsīs
jamūsōs	verūsōs	sāucūsōs	licūsōs

Formā jamīs s skana nav palatolizēta, pārējos vārdos šājas participijas gala zilbē mainās izrunā y ar i.

Vairān - zilbīgs tagadnes celms.

Infinitīvs.

l'ileitīs   mātdeitīs   spūlēitīs (= mētāties)

Tagadne.

lilejūs	mōtdiūs	spūlejūs
ēilejīs	mōtdiīs	spūlejīs
lilejās	mōtdās	spūlejās
lilejamēs	mōtdamēs	spūlejamēs
lilejatēs	mōtdatēs	spūlejatēs

Pagātne.

lilejūs	mātdejūs	spūlējūs
lilejīs	mātdejīs	spūlējīs
lilejās	mātdejās	spūlējās
lilejamēs	mātdejamēs	spūlējamēs
lilejatēs	mātdejatēs	spūlējatēs

Nākotne.

lileišūs	mātdeišūs	spūlēšūs
lileišīs	mātdeišīs	spūlēšīs
lileišās	mātdeišās	spūlēšās
lileišimēs	mātdeišimēs	spūlēšimēs
lileišitēs	mātdeišitēs	spūlēšitēs

Supīns un kondicionāls.

lileitūs	mātdeitūs	spūlātūs
lileitumēs	mātdeitumēs	spūlātumēs

Imperātīvs.

lileis   mōtdis   spūlejīs

l'ilejītēs // l'ilītēs, māt dītēs, spēlejītēs

Participi

Tag.

l'ilejīs	mātdīs	spūlejīs
l'ilejūtēs	mātdūtēs	spūlejūtēs
l'ilejūsīs	mātdūsīs	spūlejūsīs
l'ilejūsās	mātdūsās	spūlejūsās

Paģ.

l'ilejīs	mātdejīs	spūlejīs
l'ilejusēs	mātdejusēs	spūlejusēs
l'ilejušīs	mātdejušīs	spūlejušīs
l'ilejušās	mātdejušās	spūlejušās

Nāk.

l'ileiškīs	mātdeiškīs	spūlēškīs
l'ileiškūtēs	mātdeiškūtēs	spūlēškūtēs
l'ileiškūsīs	mātdeiškūsīs	spūlēškūsīs
l'ileiškūsās	mātdeiškūsās	spūlēškūsās

Apstākļa dird.

l'ileīdamīs	mātdeīdamīs	spūlādamīs
l'ileīdamōs	mātdeīdamōs	spūlādamōs
l'ilejūtīs	mātdūtīs	spūlejūtīs.

Refleksīvo formu participos gala zilajū i skaņa indivi-
duālas gadījumos tiek izrunāta cieti, t. i. kā y un blakus
stāvošie konsonanti netiek palatālizēti. Retumis var dzirdēt
arī šādas nelokāmas nānotnes participa formas:

l'ileiškamīs, mātdeiškamīs, spūlēškamīs.

Participi ar sufiksu -ošs (-ūšš) tiek atvasināti tikai no intransitīvas nozīmes vārdiem, piem. "takūšš eādnic' teirs," "zēdūšš rudzu teirums", "plaukstišš kūks", "brēstūsa māizē", "zīpšņojūšš mōkil's" (= zībenojōšs mākonis).

Verbu dabōt loka tā:

Tagadnē.

dabōju	dabōjam
dabōj	dabōjat
dabōj	dabōj

Pagātne.

dabōju (ar ō)	dabōjam
dabōji	dabōjat
dabō dabōja	

Nānotnē.

dabōšū	dabōšim
dabōši	dabōšit'
dabōš	

Supīns un kondiciōnālis.

dabōtu, dabōtum, dabōtumem, dabōtumot'.

Imperātīvs.

dabōj, dabōjit.

Bez agrāk minētām participu formām no vārdiem dūt un dabōt dzirdēju vēl šādas ransturīgas participa formas ar nānotnes nozīmi: nadūškēit', dabūškēit'.

Tā sāna tikai par 3. personu atstāstāmā izteiksmē.

Dažreiz arī no reflexīviem vārdiem lietā pasīvos participus: jēr dīzqōn vāstjys.

Piezīmes par verbu.

Kamēr fonētiskā Līvānu izloksne lielā mērā atšķiras no Vārkavas un citām Latgales dienvidu izloksnēm, tikmēr morfoloģijā, bet it sevišķi konjugācijā sakrīt. Kā pirmā raksturīgā pazīme ir konsekventi izturētais nākotnes sufikss -si-, pie kam e skanās izrunā šā sufiksa priekšā nav stingras konsekvences - runā e un ē; pas vecāku jāskaita e izruna.

Otokāst, -āja- celmi pagātnē figurē kā -ova- celmi. O skanā šeit ir īsa visās personās un abos skaitļos. Preskārt, zudusi i- celmu konjugācija. Pa daļai i- celmi pārgājuši a- celmos, resp. o- celmos, tā tad piemēram loka: radzu tāpat kā nasu, radzām, nasām; pa daļai ja- celmos: gulū, sēžu, raūžu tāpat kā celu, velu, svižu; gulām, sēžām, raūžām, celām, velām svižām. Tomēr retumis vēl var dzirdēt ar skaidru i- celmu konjugācijas formu, piem. raūdit, mīlīt. No i- celmu formām atzīmēju arī dažas reflexīvās formas, piemēram šādas izteicienas: "mañ redzēs." "da: gāismai gulēs" (= mēdz līdz gāismai nogulēt). Citādi no verbu redzēt un gulēt regulāro reflexīvo formu nav. Reflexīvajā formā visu celmu verbi tiek konjugēti kā -ā- celmi bez kādas izšķirības, piem. nasās tāpat kā losās. Pagātnes darāmās kārtas partierpu atvasinājumos no -āja- resp. -ova- celmiem ir inkonsekvence, tiek lietātas divi blakus formas: viena kā -āja- celmam, otra kā -ova- celmam dīmōis || dīmōys; dīmōjuse || dīmōvuse; dīmōjusi

||dimomūši, dimiojušš|| dimovušš. Nevar noteikti pateikt, kura forma no tām vairāk un kura mazāk izplatīta. Minētās formas varē pat vienas personas runā.

Refleksīvā partikula saliktiem verbu formām nastājas starp prepozīciju resp. prefixu un verba sakni, piem. krist, kristīš, bet: nīsa-krist; celt, celtīš, bet: pīsa-celt. Prefixs at ar senajām refleksīvo partikulu izrunā pārvēršas par aca-, piem. acagūlt (atgulties), acasāukt (atsaukties), acadūt (atdoties), acanest (atnesties) un t.t.

Pēc verbu, kas izsaka iešanu, virzīšanos un nolūku, līvānieši runā supina formas, piem.: gò gulātu, skrè maūdātūs (maūdōtīš = peldēties, sal. lī. māudyti un māudymas); "kas īš ar jū plāstūs?" (= kildoties); "nē! (neej) ar gudru strēidātūs ar bogotu tīsōtūs, ar stypru laūstūs". -

Nākotnes celmā sufiksa svelpenis saplūst ar ^{verba} celma zobeni un rada vienu garu svelpeni, resp. īnāceni, piem. neššu siššu, grīššu, veššu; nešši, sišši, grīšši, vešši. Skaņa šajās formās ir palatālizēta.

Pagātnes formās -ēja- celmiem ir divējāda gala zilbe 3. personai: viena īsāka, otra garāka forma: keūpē un keūpēje; mēreē un mēreēje. Sarunas valodā dominē īsākās formas. Gluži tāpat parādība ir arī pie verba gōju (gāju) 3. pers. gò un gōja. Poēzijas valodā regulāri nāda gatākās formas bet indienas valodā īsākās.

Līvānieši lietā šādas neatvasinātu verbu formas: dušt, pag. duza (plūst); maūt, tag. maūtu (peldēt), zīst, visbiežāk salintenos

izzīst', sazīst' (uzziedēt) "sazēda krēumi;" virīt' (transitīvā un intransitīvā nozīmē: vārīt un vārīties) "izoyru putru" un "lūdiņē aizvyra;" mišt' (uzpampt) "apmytāza pērsē". No citiem vārdiem ar provinciālu raksturu un nozīmi atzīmēju vēl šādus.

brist', tag. brinu, pag. brydu, nozīmē ne tikai brist pa ūdeni, bet arī zivis zvejot ar speciālu tīklu senlā vietā. Tīklu sauc bradiņē, -ra (vienas saunes vārds ar brerbu).

lūptīs, pag. lūbēs, lietājams tikai 3. personā ar nozīmi "izdoties" vai "laimēties." "jām medeibōs nasalū bē."

lumsteitīs - slaiķties, runā tikai par suni; nievājuma vārds.

čupinēt' - kaut ko viegli ar rokām aptaustīt.

kāčōt' - sist olas lieldienās.

matzeitīs - būt bez darba, tag. matzūs, pag. matzejūs.

pēist', parasti pag. 3. pers. sapēisa "mitām gōts sytīt' sapēisa"; "kulūt' sprygūts sapēisa".

rūkt' parasti pīrūkt' - pagarināt drēbes gabalu, pieņujot no apakšas. No tam pīrūti, -tu -rupjāns audums no mazvērtīgāna māterijāla piesūbs sieviešu kreklīm apakšā.

smadzēt', visbiežāk: pīsmadzēt' - piemirkt. "pīsmadzētīs bluēs."

škālōt' - plaisāt.

spūlēt' un spūlētīs - mētāties. "spūlējās ar siņgu."

tūksteitīs - stostīties, stonīties runājot.

ūtksnēt' - ar grūtībām iemācīties lasīt vai rakstīt.

vāuksnēt' - ciest salu, lietu un vēju. "gōne vāuksni."

vūit' - smagi strādāt, ar stergu strādāt.

žluktēt' un žvēirēt' - daudz dzert, plētēt; nievājuma vārds.

Prēpozīcijas.

Pēc ģenētīva prēpozīcijām līvānieši arī daudzskaitli lietā ģenētīvu, piem. pi lūgu, ru lopu, zam zoru; aiz kōršu (= aiz kārtīm); aiz dušmu (= aiz dūsnām).

Prēpozīcijas pi, ru nesalintā veidā īsas, bet saliktos garas: pīsist', pīlīkt', rūsvērt', rūngst', rūčgīt' (nokert').

Prēpozīcijas lēidz un da tiek lietātas ar ģenētīvu un datīvu bez kādas nozīmes slāspības, piem. lēidz gola un lēidz golam; da goēda un da goēdam.

Konjūncijas.

Konjūncija un tiek lietāta reti, tās vietā parasti saka i; atsevišķos gadījumos dzīdēju un vietā in, bet par regulāru parādību to nevar skaitīt.

Interjeksijas.

Līvanos govi pamudina ar sy, zirgu ar rū; uz cūku saka uš cēuka! Kaki dzēn projām ar kié! kié prūjoim. Sauc pie sevis ar: kač, kač kiš, kiš! Vistu sauc klāt: ti, ti! Suni sauc klāt ar: sē, sē!, dzēn projām ar: rūstju! Uzrīda ar: pui, pui! Izbrīnas izsaka ar: ai, ai! Sāpes un nožēlojamu ar: vai, vai!; brīdinājumu ar: vui, vui! un pag! pag! Tas ir imperatīvs no pagaideit'.

Adverbi.

No adjektīvu adverbi tiek atvasināti ar -i, -iski, no vārdu formām ar -ys, piem. labi, slikti, gudri, slēpi, jōtenyski, gasenyski; sādys, jōšis || jōšys; skošys, rikšys, lēkšys. Sa-
stojamas arī formas ar -u, piem. tupu, rōpu, tyvu.

No citām adverbu formām atzīmēju šādas.

atkōrtiņ - izkapt iesieta ar galu pāsāk. uz augšu, tāpēc jēm
lielu vērienu un ir grūti plaut.

acprēkliņ - ačgārni.

apžōbyņ - sēdēt jāšus uz balķa.

izkūm - izkapt ar galu uz leju; presētā vārdam "atkōrtiņ".

nēu, nēuļa rupat, nesēu.

teūlēn - tūlīt.

tānēt - tagad.

tūrmē - lokātiivs no nelietājama substantīva ar nozīmi:
labumā, parastais izteiciens: jam nāt (arī: it) tūrmē.

prūm un prūjōm (prūjōm).

nūstjū = nost.

sacjū = garām.

cār un dzār, caur, garām.

pēč - vēlāk.

vēl retān: vāt - vēl.

šudin - šodien

pārni - pagājušā gadā.

baist - bail, ir bailes.

Sintakse.

Līvam izloksnē teikumu konstrukcijās ir dažas savādības. Dažas no tām atzīmēju.

Pagātnes ciešamās kārtas divdabi lietā, lai izteiktu abstraktu jēdzienu vai kādu vispārinājumu, piemēram: "jis zynoma līta, ka nav labi, jo jis dāudz draīta"; "kōzom̄ bej bez gola capta i vyīta"; "voj možums jis zvejōta?"

Izteiciens: traū vys vīnc nozīmē: man vienalga, jam nav varoma atīt' - viņam nav iespējams atnāst, jis dizgōn gulāt; - jis dizgōn gulāta - abi izteiciens dzirdami viens otram blakus.

Pēc verba sāukt' lietā ģenetiwa, piem.: pasāuc tāva; jū Fōna sāuc = viņu sauc par Fāni, tū skrīmiņa sāuc (to vērpjamā ratēņa piederumu sauc par skrīmemi).

Pēc verbēm: lēugt' (lēgt), pīminēt', atminēt', aizmērst' lietā tikai ģenetiwa locījumu: lēudz dīva; atmiū ma-ņa; aizmērst jō (aizmirsti viņu). Pēc verba atminēt' ar nozīmi yragamē stāv akūzātīvs, piem.: atmiū mu-nu mēskli!

Bez tam līvānieši saka: kas dīngs (ikdienas) kas neīta, kas vokova (ik rītu, ik vakaru), kas svādīng goulis gōju (ik svētdienas garos gājū); sāulej rūrītēt', nevis: rūrītūt', bet blakus: sāulej lācūt, gāismai āuslēt'.

5.

* 17lais†

Provinciālismi.

- arazeja - liela rinda maisu ar labību.
- adivī, -ru tikai daudzskaitlī - vasaras rudzi.
- atadītē - slaucama govs divu gadu vecumā.
- baist - ir bailes. "baist nakte vīriem it." "jām baist."
- buklīš, -ļa (svešvārds, sal. v. der Buckel, fr. boucle) - cilvēks ar apaļiem vaigiem, tuklu ģēmi.
- brēineks, -ga - brīnišķīgs.
- brūderiē, -ņa jumta paspārne, jumta virsuss. "iskōpe brūderiē."
- cēidynōt' - kārdināt, tentare. "ka cēidynoī maņa."
- cēidynōtois, -ja kārdinātājs, pavedinātājs.
- cētrude, - barvedis, gr. ὁ δίακονος. Viena forma abām kārtām.
- cērsliš, -šļa izkapt ar ūsu kātu rudzu plaušanai. Vienā rokā tur izkapti resp. cērsli, otrā grābeklīti.
- cīrs's, -ša sienāzis, mājas circeņis.
- cyrkuēs, -ča, aee. -ei egles vai priedes čiekurs.
- ciss, cisa y kāda sausa sīksta zāle, grūti plaujama;
2) kilda "jē nēu cīsā."
- čāgōt' "cēuka pi šilīš čāgoj."
- čēdeleš un čēdelīš tikai daudzskaitlī - bērna rociņas un kājiņas.
"bārne saslē čēdeleš iz aūršū." Lietojams tikai bērnu valodā.
- čīnēglētis - triekoties, mīnāties uz vietas. Nievājuma vārds.
- čīkurs, -ra, aee. -ri blakus forma vārdam cyrkuēs. Abi formas lietā bez nozīmes starpības. "čīkuri boda kōjis."

da₂dass, -sa m. zāle līdzīga vīkiem; dēmin. dedestena.

dēivēlēt - kaut ko vilēt, valkāt pa zemi, raustīt.

dētderēt - lodzities ejot; tikai par bērniem un pīdzēru-
šiem saka, ka tie "dētderēi."

dēnderēt = dētderēt.

dērdēe un gardeidze vašavīksne.

džandūksis - zīga aizjūga piederums.

džāzna - plāna drebe.

džizna - maz gaismīga ritā vai vanarā "vokora džizna."

eplērs, -ra, acc. -ri lamu vārds.

gātdarēt - klīst apkārt, daudzities, piem. dzērumā; nie-
vājuma vārds. "gātdarēi bez pōrstōsonga."

drōmāiss, -sa lamu vārds.

gnēze - putna knābis.

jesteņa - tieva, gara kārtina, ko lietā juntu jumīšanā
vai arī saspraunž apīniem.

isvēpt, pagātnē: isvēpe - drusku iekusināt, iesildīt, piem.
pirti vai istabu; retāki lieta nesalikta formu svēpt = kūpināt.

idrēpt, pag. idrēbe - smagi iesist; nesalikta forma arī
tik lietāta, runājot par sniegu "sniks drēp" =
sniegs krit lietai pīkām.

izgraūž (ar accentu otrā zilbē) nelokāma forma, nozīme: ne-
pateicība. Forma "izgraūž" ir pretstats vārdam "pāldis".
Tā saka, ja kāds nav nekā parācis, kad neapmierināts
un saīdšis aiziet projām. "izgraūž tēi par tū."

graptiūs, -va galdnīka darba rīks trauku ievīpuru izgludināšanai.

kācynōt' - "vysta kācynoī" - kladzina.

kāimīneica - kaimiņene, kaimiņu sieva.

kaykūms, -ma - douscīna, piem. maizes garozīna.

kareūte, - karote.

kaēinēt' - kājas nokārt sēdot.

klōne, -na - līdzenums, plāvas.

klūne, -na māla grīda.

kūtslikne, - plāks, plāns dēlis ar ko litus tīra, ar "kūtslikūi"
no linieņu izsūt spalvas.

kūtōis, - ja ābola kōtinš, mazs zariņš, bārks, sal. lš kūtōiti.

krāuna - izkaptis mugura, sal. lš. kriauņa.

lōngōt' - tag. lōngōju. smagi, sleidzīgi strādāt.

letere, com. nievājuma vārds.

tōsa - nekārtība, jukais, piem. mežā, biežna.

tōseica = tōsa.

tuxōrza com. nolaidīgs cilvēks, nievājuma vārds.

tūndzeibys, viskiežāk tīrai loc. tūndzeibōs - dzemlētājas
(nedēļnieces) apraudzīšana. "āizgō tūndzeibōs."

mētnīks - valodu izplatītājs, aprunātājs.

mūngūl's, - mūngūla (varbūt no "mita gōts) mūja.

mēndelēt' - ātri ēst, ātri kustināt žokļus. "Vuška mēndelēi."

nakāunīks - bezkauna.

nataisnīks - pārestības darītājs, lamu vārds.

naramure, - iekšējais nemiers, nemierīga sirds.

nasadrējās (nelokāma forma) - neiet labumā, piem. ēdiens.

mysa - ar varītu ūdeni atšķaidīts iesals bez apīmiem.

mīksts, tag. mīdžs - spiesties.

mūka - krucifikss.

nērvē, -na rīcēš, dauseina.

plūc, -ta, vīstēžāk loc. plūtā - pulkā, barā.

puîpēt' - būt neapmierinātam, kurnēt.

pūrpēt' - pūt, piem. kālim vidus "ispūrpētis".

pēizôt' - raut ar saknēm.

skūsa - augs, skosta.

skūsvōrē, -na kovārnis.

skrāmstētis - sniegties pēc barības, piem. zirgs pū siles "skrāmstās".

smulēt' - aptraipīt, ar nepatiku ēst.

smōtgōt' - ēst caur zobiem, negribot ēst.

suča, -čis - rabs mutē; izkrituša zoba vieta.

sustôt' - čūlāt.

suile - sievietē notrusušiem matiem, nevājuma vārds.

stēlēt' lat. furcare.

stāndžis, -dža viena koka trauks.

slektēt' - sist ar mietu.

skuc, ta - bieža meža.

stōdaķs, -ga atspiežamais kaks.

sasatāurēt' - bārza tōšs sasatāurē".

šokums, -ma kāju šarpa.

škūrē - jumta virsūs.

žēiva - trauks alus darīšanai.

ževeri, g. -ru zāģa skaidas.

čāčkōne, -na izstādējis jauneklis, tiess m garš; nevājuma vārds.

Lituānismii. izlaist

Pētot Līvānu izloksni, atrinēju šādas indieniškā sarunas valodā noklausītas formas, kas jāuzskata par lituānismiem.

Cebriēč, -na, parasti daudskaitli cebriēi - kāda smaržīga zāle smalkām lapiņām un brūniem ziediniem, aug sausās vietās plavā, lietā kā tēju, sal. lš. Čēbras.

Kapačs, -ča kapa racējs.

Kapačōt - kapu rakt, vai arī virpāri rakt piem. grāvi, bedri "dūbi iskapačō." sal. lš. kapčiūoti.

Kapčš, -ča - robežu stabs, sal. lš. kāpēius, blakus kr. kapaņō.

Kubka (izrunā: kupka) - dzēramā krūzīte, metalla smelamais trauciņš; sal. lš. kubka.

Kepka - vīriešu cepure ar drēbes nagu "žokej-mice", sal. lš. kapkā.

Leika - lejama kanna dārzaugu aplaistīšanai; sal. lš. leikā.

Sīleis, g. -ēja 1) plasts;

2) pārceltve;

3) lieli lietus māxoni, kas nāk viens pēc otra;

sal. lš. sīelis pl. sīelīai.

Stikl'ērs, g. -ēra - stiklu licējs, stiklu tirgotājs; li. stikliōrius.

Styřta - labības čupa, zārdš; sal. lš. Stīřta, polu sterta.

Žvyrš, g. -ra grants, zvirgds; sal. lš. žvyris, polu žwir.

Par lituānismu jāuzskata dažos nerbu saliktenos sastopamo prēfismu apsi- piem. apsižāloj (apžēlojies), apsivēr (apskaties), kas ienāmuši no baznīcas valodas. Citādi regulārā prēfiksa forma apsa- : apsavēlē.

7.

Folkloras materiāli. *

Par darbiem.

Sīnu plāun un kaš. Moķku grīž, cārt un škotda. Olu dora. Leīku veizē, darynoī (naldzina lūka malas). Brāuc iz Rēigu (= ved linnus pārdot). Lynus plēs, grīž (=mal, no tam "lynu grīžamō i reicē"), kūtsta, sīn būnlēs (pārdošanai). Eūdīnē vōrējās (=tagadnē); putru vāid (vāra), pagātūē: putru izvyrā (izvārja). Mōla trāuks saduza (saplīsa).

Ticējumi. * izlaid.

1. Ja līni vasarā zied agrī no rīta, tad labas cenas būs pašā sākumā, ja ziedi atveras vēlāk, tad arī labas cenas gaidamas uz pavasara pusi un ar līnu pārdošanu jānogaida.
2. Kas svilpo, tas atsauc vēju; pēc citiem ticējumiem - velnu.
3. Ja ūdenī ar rīnsti sitot rāda šlakatas, tad drīz līt lietus.
4. Ūdenī nedrīkst mīst, jo tad viņa saulē tam atkal tas viss ūdenī jāizdē.
5. Viešņai pēc iespējas ātrāk jācenšas nojemt lakatu no galvas vai pleciem, jo drīzāk vistas sāk olas dēt. Ja lakatu nenojem, tad vistas pesē, un olas nedēj.
6. Ja ziemsvētku rītā istabā pirmāis ciemināj ienāk vīrietis, tad govīm pirmāis būs vērsītis, ja sieviete, - tad būs telīle (gotiņa).
7. Kas āgāsni iet (t. i. ar muguru uz priekšu), tas velnam ceļu rāda.
8. Ja piests slotu griež jaunā mēnesī, tad piests ir daudz blusu, tāpēc piests slotas jāgriež dilstāšā mēnesī.
9. Kad pirmo reiz ierauga jaunu mēnesi, tad tūlīt nesur citos neskatoties jāiet pie axes un jāmarģājas, tad gīvis ir tīrs un neaug ēdes.
10. Ēdes no gīnija var nodzīt, ja tās pamēcē ar trauka pilieniem, kas sarrājušies uz loga.

8.

Teksts. *

Līvānu izloksnes sarasīga teksta paraugus uzrakstīju
sasunājoties ar divām valodas teicējām, pie kam katra no tām
reprezentē īpatnēju apvidus izrunu. Tautas dziesmas teica viena,
pasaku un savas atmiņas pastāstīja otra. Tautas dziesmu tei-
cēja nāk no apvidus, kur runā sliepto intonāciju, tāpēc arī cen-
tos uzrakstīt tā, kā no viņas noklausījās.

Kōrklineica vai kōrklu dziesme.

(Tautas dziesmu līvānieši sauc par "kōrklu dziesmu" un kā pret-
statu tai nostāda Dieva dziesmu).

9i l'ipiņas gōtōu l'icēn,
l'ipā kōru vāimcēnu;
nu l'ipiņas zēdi byra,
nu vāinaka vyzuleiši.

Brōleit' mumm bōlelin
šēi pi lūga kanēpeitīs.
cikoņ tautys pogoļmā,
as pa lūgu kanēpēs.

L'ineišam, nabogam
grēnta dzeivē, vosorā:
nūplēs motus, nūcārt gōtvas,
tod vāt imat eūdinī.

Dzārōis pūsis Dīva lēndze,
vāirōk Dīvu kaitynova;

līdz ēdams, acādams,
 tod Dūs leū paleidzēs.

gailec' vystys vadynova:
 īsim šudin' kanepēs;
 reitā beūs leīta dina,
 navār tōki vozōtīs.

Dzīdi, dzīdi tu gailec'
 ar tū kāula daqunēnu (= deguntinu);
 dzīdōdams aispel'neš'i
 kanepēšn vōeš'leīti.

Saldīne oīs glōzeitē
 lēic pošam dyby nam;
 mēila muna ļaudaueņa
 lēidz meūžēņa galenam.

Kas šī tōdi lapui gosti,
 nadzēr muna olu kēņa;
 sātā dzēre āuru olu
 ar vysoņ i sānolom.

Lapna mēita, na bogōta,
 tei ar manīm narunōja;
 kas gūderga mōtis mēita
 saejn īimūt' zadynova.

(zadināt = sveicināt)

(Mēurmanē, -na - mūrnieks).

Mūžinīkam vajdzēis cēlt'pili. Ģis sasāucēs pi sevē dāudx gudri-
nīku un pāseis padūma. Ģi izmeklējusī lobu vītu iz skāista
gāiša koēna azara molā. Ari pašam mūžinīkam tei vīta labi
patykušē. Bet vaēci ļāuc stōstejusī, ka sēn senējūs laikūs tamā
pat vītā jau stōvējuse pils, tō mūžinīka vaeajam tāvam cāltā.
Tei pils nūgrymuse azarā un jāunu varēškie iscēlt tikai tod,
jo mēurējūt stēurē ilikšķūsi dzēvu cētvāku. Mūžinīks šitam
naticēis, jo turēis tū par ļāužu blēņom. Sōkušī mēurēt, bet
kas tū deus, eik pamēurēi, tik vys sabrēuk. Jō tys vēmār acakōr-
toī : eik pamēurēi, tik vys sabrēuk. Nū mūžinīks rēc, ka labi
nabeūs. Ģis jir ar mīru imēurēt dzēvu cētvāku, tikai nazyna, kur
tōdu lai jam. Nūspriz tō : mēurēs vydā tū, kas reitā pūrmais
pijīs klōt. Nōkušā reitā mēurmanē sōk agri strōdōt un gāida,
kas tū rē. Pūrmais atēt jō pošā pūisēc. Mēurmanam nūdrēb' šitē.
Ģis mudri pūiku āissēuta prām un nasoka par tū nūvīnam. Mēurs
otkoū sabrēuk. ūtrā reitā nūteik tys pat. Mēurmanē dūmoī : jo ari
trešā reitā gadeisēs tō pat, tod mēurēs souv dēļēnu vydā. Tō pat nūteik.
Trešā reitā pūrmais pi mēurmana et jō pūisēc ar brūkastiū. Mēur-
manē sēnā un akminu izmēurēi oln un tī ilik souv pūisēti.
Bārne sōk raūdōt, bet jis vys līk vērsim akminus un mēurēi
ar kākēn ēis. Vēl' par kōdu laikā pūisēc atrūn cāurumēnu
tī bōž pērstenū un soka : tētēt, as vēl' tevī radzu! Mēurma-
mam iskrīc ōmīrs nū rūkas un poe nūsavēl's zemē. Vēl'ok jū
atrodušī myrušū : jān nū žāluma lēla pōrpleisuse šitē.

Atmiņas par pagājušo gadu simta vidu.

(Atstāstīja Marta Rušeniece 90 gadus veca).

Munā jāinērbā Lēivonā vēl' bei moz ļāvzū. Beja mēna
 bazneica, pīci krūgi un kōdas pīcys būdeitīs. Pa Dāngovu pa-
 vasacūs gō plūsti ar būtkom un mātku. Ka eūdītē patyka
 dousku mozōks un nabej tik stypra stāume, gō strēugi. Tōs
 bei letys ļāvrys kō ustobys, pītņys pīkrāutys ar vysōdu
 monu: māizi, kanepis, zērnim, līim, madu, vosku, ōdom.
 Vēdēji bei gudini, (sal. lē. gūdas - baltkrievs). Jīm mu-
 gurā bei tōdi rāibi strēipāti svōrki. Jūs molā nāsūt' (neesot)
 ratim. Atpakal gudini gō borūs pa treis pa četri, vys kō-
 jom. Pi mēnsu gudiniē beja lomu vōre, pār guditi lomōja.
 Kanepis jīm bei rasnys, to ko zērii. Lāvrys vītka atpakal, pa
 pīci voi sēsi sasačāruši kūpā. Strēngu atpakal navītka;
 tūs ļāinam pōrdeve un actō Reigā. Vosorys vydā strēugi
 nagō, ka moss eūdiniē; rudinūs, ka pasacēlē eūdina vāivōk, at-
 kon gō strēugi. Nu mījusu mōlys iz Reigu brāucē ar rotim,
 vōde pōrdūt', kas pošim acalyka; vysvāivōk brāucē ar līim,
 atpakal avōde sōli un dzelēzi. Brāucē rotūs ar kūka skry-
 tulim (= ritenim). Slgi brāucē, izgō celā pa nedelāi. Par nakti
 gulē krūgā. Cytu vēizi pōrgulē mežā, vai kūr zām krēumu.
 Muna mōlē gōja kūngu reju kūtku. Cēlēs' agri un
 slēidzēs iz mūžu. Kēulē ar sprygulim pa klōjiti. Rudinē
 gō pīiši tynu pāiseitu ar pāisinklēm. Ēššona kōda kuram ga-
 dejās. Cytām stona cyba (stoks = kanepu sviests; varbūt rada

ar lš. "stokà - trūkums, bads; stokoti - trūktuun cest/; 50.
cytam tik māizis gorēzēna. Poši sātā ēde gōrsys izvyrūši. (gōrsa - kāds stāds, aug sētmalās un grāvmalās sausā vietā, lapas līdzīgas oša lapām). Māizē bej dāudz palovu. Labeiba natyka vēteita; palovys aetō klōt, lai vāirōk beutu. Boc godūs bālvā kīpā ar māizis nūttim sajuce, samōttys ūzola myrys voi sapvusu caimū treidu. Rudzi natyka tod ačkērti un lôcāužin (nom. sg. lôcāušs, g. - lôcāuža; ar c), pār tū (tāpēc) māizē bej mātna un sānolaina. Gōrsys vyra kō-pustūs; grōvī pišyua pa klēpām, sakopō ar grēustivi un vyra.

Rudinūs ēēsteja piušus. Kuru nūēēre, tū aizvedē krivūs; kirs izbāga, patyka sātā. Cye bāgalādāms seū nīsātēdē kōjis. Slapnā i sōttā nakti gulē orā, sātā pasarōdeēt' nadvēkstē. ko atroda, leūlelū pynānlu tyka uz kāju un aizvedē. Kām bej naūda, un krivu varē acapērt'. Kas bej tāvām vīiē dāts, tō nagiva. Tik nu tūs sātu giva, kirs bej vāirōk dālu. Pār tū jau vīndēlēšus citi apskāude.
